

Litteratur under katolskt välde

4/1

2

DA JAG KOM till Irland (Syd-irland) hade jag läst och hört en hel del om litteratursensuren, både redogörelser och kritik. Men först genom studium av publicerade eller ännu otryckta rapporter från censurorganen har det blivit klart för mig vilken oerhörd betydelse saken har. Sedan 1930, då censuren började fungera, har försäljnings- och spridningsförbud drabbat 4.057 böcker. Någon tendens till minskad effektivitet från censurens sida förmärks inte, snarare tvärtom. Antalet förbud har under de tre senaste åren varit i genomsnitt över 600 — för ett par veckor sedan förbjöds 102 böcker på en gång — och någon opposition med verklig slagkraft har inte framträtt mot systemet.

Går man till de censurerade böckerna, blir intrycket ännu starkare. En stor del, man vågar kanske säga största delen, av den högklassiga moderna litteraturen — inklusive den väljorda underhållningslitteraturen — är förbjuden. Bland de engelska författare som utsatts för censuren är D. H. Lawrence, Wells, Aldington, Maugham, Isherwood, Aldous Huxley, Irvin Shaw, Joyce Cary, Henry Green, George Orwell ("1984"), Graham Greene ("Slutet på historien"), Spender, de tre bröderna Powys; bland amerikanerna Hemingway, Dos Passos, Fitzgerald, Pearl Buck, Sinclair Lewis, Dreiser, Caldwell, Farrell, Mailer, Faulkner, Thomas Wolfe, Bromfield, J. B. Cabell, Hergesheimer, Koestler, O'Hara, Richard Wright; bland fransmännen Sartre, Giono, Gide, Montherlant, Malraux, Simenon, Romain, Radiguet, Proust; bland italienerna Silone och Moravia. Bland berömdheter från andra håll märks Gorkij, Hesse, Thomas Mann ("Den helige syndaren") och Bunin. Flertalet irländska författare utanför den krets som anses klassisk har drabbats av censuren, så Joyce, O'Flaherty, O'Connor och O'Faoláin. Skandinaverna på listan är få, helt enkelt beroende på att de inte översatts eller importerats; bland de förbjudna böckerna är Hamsuns "Svält", Hoels "Möte vid milstolpen", Gustaf-Jansons "Gubben kommer" och Laxness "Salka Valka". Beträffande vissa författare är förbuden så talrika att de praktiskt taget kan sägas gälla hela deras produktion, så t. ex. i fråga om Proust, Sartre, Lewis, Hemingway, Wolfe, Faulkner, Moravia, O'Flaherty.

Även ett stort antal vetenskapliga arbeten och debattinlägg rörande sexuella frågor har blivit förbjudna. Detta gäller självfallet Kinseyrapporten och skrifter som utgivits i anslutning till denna. Det gäller också exempelvis Westermarcks bok om äktenskaps-

Kardinal D'Alton, den katolska kyrkans ledare på Irland, till böger i samspråk med den påvliga nuntien, amerikanen Gerald Patrick O'Hara.

framtid, Malinowskis berömda undersökning över sexuallivet på Trobriandöarna, Margaret Meads forskningar från Samoa och Nya Guinea, Bertrand Russells bok om äktenskap och moral, Havelock Ellis essäer. Allt som behandlar preventivmedel är förbjudet, såsom Marie Stopes', Lindseys och många andra mindre kända arbeten. Man har rent av beslutat förbud mot en engelsk statlig utredning i befolkningsfrågan.

Betydelsen av censuren blir naturligtvis inte klarlagd genom en uppräknning som denna. Det måste också beaktas att bokhandlarna blir rädda för att importera och saluhålla skrifter som kan bli förbjudna, att förläggarna blir försiktiga vid antagandet av manuskrift — den irländska förlagsverksamheten är ytterligt begränsad — och att författarna tänker på censurfaran då de skriver. Censurens indirekta resultat är därför med all säkerhet lika viktiga som de direkta. Det irländska kulturlivet förmörkas av denna i en stat med demokratiska grundsatser enastående begränsning av friheten.

*

Då Irland blev självständigt för trettio år sedan tillämpades till en början en lagstiftning av ordinär art som gav möjlighet att inför

domstol ta upp mål mot publikationer av vissa angivna typer. Denna ordning ansågs emellertid inte vara tillfyllest. År 1926 tillsattes en kommitté "för ond litteratur" (on evil literature), som i sitt betänkande hävdade att domstolspraxis särskilt i fråga om "osedliga" skrifter var alltför mild och att därför en av rättsskipningen oberoende censur borde inrättas. Motiveringen bestod främst av några allmänna satser om att osedlig litteratur ledde till moraliskt fördärv; av intresse är att man dock ansåg det orimligt att förbjuda äldre, "klassisk" litteratur, såsom Rabelais och Shakespeare. Typiskt för kommitténs verksamhet är att den vid upptagandet av vittnesmål (enligt anglosaxiskt bruk) utslutande vände sig till religiösa eller eljest notoriskt pålitliga organisationer, såsom boyscoutföreelsen; ingen enda författare blev, att döma av betänkandet, tillfrågad.

I anslutning till kommitténs förslag antogs censurlagen år 1929, i några punkter ändrad år 1946. Enligt denna fungerar en censurnämnd med fem medlemmar, som tillsätts och när som helst kan avsättas av justitieministern; för censurbeslut krävs att tre medlemmar röstar för åtgärd och att inte mer än en medlem är av annan mening. Publikationer kan dras inför nämnden av vilken medborgare som helst; tulltjänstemän kan i tullen kvarhålla publikationer som enligt deras mening bör undersökas av nämnden. Överläggningarna inom nämnden är hemliga; representanter för förläggare eller författare har ingen rätt till inställelse; endast med några ord, fastställda i ett formulär, motiverar nämnden sitt beslut.

Förbud kan när det gäller böcker utfärdas i två fall: då boken

befinnes vara "osedlig eller oanständig" (indecent or obscene) och då den förordar användning av preventivmedel eller abort eller någon metod som kan brukas i dylika syften. Hänsyn skall enligt lagen tas till bokens litterära eller vetenskapliga värde, till det språk på vilket den är tryckt, till den läsekrets som avses. Av censurnämndens verksamhet tycks framgå att i praxis dessa bestämmelser knappast tillmätts någon vikt annat än på en punkt; böcker på främmande språk som kan antas nå få läsare blir inte förbjudna. Ett förbud leder till att boken inte får säljas eller spridas eller visas eller annonseras; överträdelse straffas med böter eller fängelse.

Censuren gäller även periodiska skrifter, ja, beträffande dem tillkommer ett tredje förbudsmotiv, nämligen att de ägnar en stor del av sitt utrymme åt skildringar av brott. Förbudet omfattar i detta fall en viss tid, men kan upprepas. Denna sida av censuren har dock varit av begränsad betydelse. De 345 förbud som utfärdats har i regel avsett amerikanska och engelska publikationer av ostridigt usel beskaffenhet, främst innehållande berättelser om brott.

Före 1946 kunde justitieministern upphäva ett beslut av censurnämnden. Enligt lagändringar 1946 finns en särskild appellnämnd,

CENSORSHIP OF PUBLICATIONS ACT, 1946

WHEREAS the Censorship of Publications Board have, in accordance with section 6 of the Censorship of Publications Act, 1946, examined the book described in the Schedule hereto and whereas the Board are of opinion that the said book—

* (a) is indecent or obscene

* (b) advocates the unnatural prevention of conception or the procurement of abortion or miscarriage or the use of any method, treatment or appliance for the purpose of such prevention or procurement and that for the said reason (or reasons) the sale and distribution in the State of the said book should be prohibited, and whereas at a meeting of the Board held on the ..... and attended by not less than four members, three at least of the members, voted in favour of the making of a prohibition order in respect of the said book and not more than one member voted against it.

NOW the Censorship of Publications Board, in exercise of the powers conferred on them by section 7 of the Censorship of Publications Act, 1946, do hereby prohibit the sale and distribution in the State of the said book.

SCHEDULE

Signed by order of the Board.

.....
Chairman (or Member) of the Board.

.....
Secretary.

(* Delete (a) or (b), if not appropriate).

Den formel som censurnämnden skall använda vid förbud mot böcker.

vars medlemmar, liksom censurnämndens, utses — och när som helst kan avskedas — av justitieministern; för att underkänna ett beslut av censurnämnden behövs ett av tre av appellnämndens medlemmar understött beslut. Förläggare, författare och ett visst antal medlemmar av parlamentet kan vädja till appellnämnden, men all offentlig plädering och förhandling saknas. Appellnämnden inskrider endast i ett fåtal fall, 10 gånger 1950, 8 gånger 1951, 9 gånger 1952. Ytterst sällsynt är att en boks litterära förtjänster leder till att appellnämnden upphäver ett beslutat förbud; det mest kända fall då sådana synpunkter antas ha varit avgörande är Graham Greenes "Hjärtpunkten".

*

Bland författare och över huvud intellektuella är man kritisk mot censuren. Oppositionen gäller dels själva principen, dels och kanske framför allt tillämpningen: att några få ord eller satsar är tillräckligt skäl att förbjuda en bok, att det hela går hastigt och slarvigt (på tre timmar hinner nämnden ofta förbjuda ett hundratal böcker), att prövningen är strikt hemlig, att ringa eller ingen hänsyn tas till det konstnärliga värdet. Även bland de kritiska kretsarna framträder emellertid en för oss nästan ofattbar tendens att till viss grad ursäka eller försvara systemet. Det talas om folkets traditionella puritanism och kyskhet — irländarna är det enda folk där jag hört kyskheten framhävas som den främsta av dygder — och om att den lilla minoritet som läser böcker av värde kan skaffa sig dem på främmande språk eller i hemlighet. Inte sällan tycks man anse det naturligt att den stora massan ställs helt

utanför den mera öppna och problematiska litteraturen.

Den kritik som existerar framträder endast sällan offentligt och tycks sakna allt politiskt inflytande. Censurlagarna 1929 och 1946 antogs enhälligt av parlamentet. Då en senator för några år sedan angrep handhavandet av censuren — inte censuren själv — blev han ensam i sitt ställningstagande. För ett par månader sedan kritiserade, i ytterst måttfulla ordalag, den kände författaren Donagh Mac Donagh censuren i Irish Times — den ojämförligt bästa, av partierna mest oberoende tidningen — och skrev bland annat att namnen på de förbjudna författarna var "ett upprop av de ryktbara"; Mac Donagh är domare, i parlamentet reses krav på åtgärder mot honom som ämbetsman, och man lugnade sig först då justitieministern lovade att något sådant inte skulle ske en gång till.

Censuren, och rädslan för att kritisera den, är ett av många bevis för den katolska kyrkans oerhörda inflytande. (I regel har en protestant haft plats i censurnämnden, men nu består den blott av katoliker, enligt bestämda, fast inte officiella uppgifter därför att det protestantiska Trinity College, som brukar föreslå representant, har vägrat.) Alla partier är lika rädda för att stöta sig med kyrkan i frågor där man

känner dess dominerande position gentemot folket. Fri debatt rörande religiösa frågor finns visserligen teoretiskt — censuren kan inte ingripa på detta område — men i praktiken är en sådan debatt utesluten. Skilsmässor är ovillkorligt förbjudna likväl som preventivmedel och aborter. En så systematiskt sträng lagstiftning lär knappast finnas i någon annan demokrati. År 1951 föreslog regeringen fri läkarvård för alla barn under sex år; kyrkan (hierarkin, som man här säger) förklarade att denna fördel borde beviljas blott vid medellöshet, ministern, den unge läkaren Noël Browne, tvangs att avgå och drog hela regeringen med sig i fallet. Häromdagen anförde under en debatt på en utrikespolitisk för- ening (motsvarande vårt utrikespolitiska institut) en talare, utan att själv ta ställning, några kritiska uppgifter om den katolska kyrkans uppträdande i Jugoslavien; då den påvliga nuntien protesterade genom att gå sin väg förklarades mötet omedelbart avslutat, och de misshagliga — enligt våra begrepp mjäktigt försiktiga — medlemmarna har sedan utsatts för ett slags social ostracism.

Dessa exempel, som kunde mångfaldigas, ger en väsentlig synpunkt på den irländska demokratin. Religionen och kyrkan — vilket i realiteten är detsamma som katolicismen, eftersom pro-

testanterna blott är sex procent — är tabuerade och fungerar tyst eller öppet som en dirigerande och framför allt förbjudande makt inom en rad samhällsområden. Enigheten är utåt total, alla är, eller uppträder som, troende kristna, alla partier är lika välsinnade. Till denna helgade princip kommer en annan av lika stor betydelse: nationalismen.

HERBERT TINGSTEN